
II. Obiectul psihologiei

Cornel HĂVĂRNEANU

1. Natura psihicului

Problema naturii psihicului, a specificului acestuia în raport cu alte fenomene, a modului său de organizare, structurare și funcționare a stârnit vii controverse ajungându-se la conturarea unui tablou foarte variat de puncte de vedere. Astfel, s-au conturat

*natura
contradictorie
a psihicului*

concepții contradictorii religioase, filosofice sau științifice referitoare la natura fenomenelor psihice. Explicația acestei varietăți de puncte de vedere se datorează *naturii contradictorii a psihicului* care prezintă mai multe aspecte bipolare, (M. Zlate, 1996):

- a. Psihicul este concomitent *obiectiv și subiectiv*.** Este obiectiv din punct de vedere ontologic, existențial (psihicul unei persoane este independent de psihicul altei persoane) și este subiectiv din punct de vedere gnoseologic, al cunoașterii (fiecare persoană se implică în cunoaștere cu subiectivitatea sa prin însușirile și particularitățile sale proprii);
- b. Psihicul este *material și ideal*.** Este material deoarece apare din materie și evoluează o dată cu ea, având la bază activitatea materială a creierului și este ideal deoarece prin natura sa posedă un conținut de idei și imagini, dobândite prin cunoaștere individuală sau socială;
- c. Psihicul apare atât în calitate de *proces cât și de produs*.** Procesualitatea se referă la desfășurarea în timp, serială a fenomenului psihic, la succesiunea transformărilor produse în subiect. Produsul este rezultatul final obținut pe baza interacțiunii dintre subiect și obiect. Există o interacțiune între proces și produs în sensul că produsul influențează și condiționează dinamica viitoare a procesului, iar un nou proces introduce o anumită modificare în structura produselor realizate anterior;
- d. Psihicul este întâlnit atât în stare *latentă (interiorizată) cât și în stare manifestă (exteriorizată)*.** Dificultatea cunoașterii provine din faptul că nu întotdeauna starea latentă coincide cu cea manifestă, deseori între ele există o contradicție netă (o persoană care se bucură de producerea unui eveniment trist poate afișa în exterior o mască de tristețe);
- e. Psihicul dispune de manifestări *normale, dar și de manifestări patologice*.** Dificultatea constă în a stabili granița dintre normal și patologic. Pe un fond normal putem întâlni manifestări mai ciudate iar, pe un fond patologic putem întâlni suficiente momente de normalitate. Deoarece criteriile de diferențiere a stărilor normale de cele patologice

sunt greu de stabilit, unii autori propun renunțarea la o delimitare fixă, vorbind de un continuum, de o trecere treptată de la o stare la alta;

f. Psihicul este *determinat* dar și *determinant*. El este cauzat, influențat de factori și condiții naturale și sociale de experiența personală a fiecărui individ, dar el dispune de inițiative și acțiuni determinative. Astfel o persoană cu un temperament coleric poate crea situații conflictuale în cadrul în cadrul unor interacțiuni de grup.

Problema naturii psihicului este legată și de **raportul dintre psihic și creier**. A. Cosmovici (1996) evidențiază, în legătură cu această problemă, existența a trei poziții filosofice.

a. Poziția interacționistă consideră că *spiritul ar fi o substanță cu proprietăți net diferite de cele ale creierului*. Deși se află în subordine, creierul poate acționa asupra psihicului.

De exemplu în cazul beției, alcoolul influențează activitatea creierului și poate duce la tot felul de tulburări ale conștiinței.

După Rene Descartes, interacțiunea s-ar produce prin intermediul *glandei pineale* (epifiza), iar

K. Popper consideră că interacțiunea are loc prin mijlocirea unor *moduli* existenți în scoarță. El simte nevoia să accepte existența spiritului, deoarece neurofiziologia nu poate explica încă sinteza proceselor nervoase care face posibile producerea proceselor psihice (percepție, voință ș.a.m.d.).

b. Paralelismul susține că *există două realități, spiritul și materia, realități complet diferite care nu comunică. Modificările din spirit se produc paralel și în creier*.

Se pune problema cum se realizează această potrivire permanentă. Unii consideră că intervine voința divină, care a creat totul, alții consideră că biologii vor clarifica în viitor această chestiune.

c. Pentru susținătorii teoriei identității, activitatea psihică este tot una cu activitatea creierului.

Activitatea creierului poate fi privită din două puncte de vedere: prin analiză interioară, când extragem aspecte prin care ne referim la psihic și prin observație exterioară și experiment studiem procesele nervoase. De exemplu, în cazul unui vapor unul este aspectul exterior, văzut dintr-un avion și altul este aspectul pe care-l observă marinarii care se află pe puntea navei.

Dificultatea constă în posibilitatea de a stabili legături între cele două aspecte: cum se poate ca o idee să declanșeze o acțiune, un act exterior.

Problema se rezolvă dacă se accepta că psihicul este expresia unei proprietăți caracteristice tuturor obiectelor și ființelor din univers: și anume *forma*.

“Psihicul ar fi forma pe care o îmbracă succesiunea proceselor nervoase din creier”

(Cosmovici, Celmare, 1990).

Forma se referă la structura obiectelor, la configurația elementelor sale. Forma are un rol hotărâtor în desfășurarea cauzală a fenomenelor.

De exemplu: un bolovan care se desprinde din munte la un cutremur. Consecințele desprinderii vor depinde de forma sa (rotundă sau paralelipipedică). Izomerii (au aceeași compoziție chimică, același număr de atomi, structurați diferit), dar au proprietăți diferite.

Forma intervine în lanțul causal în mod hotărâtor.

Este vorba de *structura exterioară* (primul exemplu) și *modul de organizare internă* (al doilea exemplu).

Causalitatea formală, sau structurală este rezultatul unei relații dintre elemente.

De exemplu imaginea fotografică rezultă din totalitatea raporturilor dintre petele negre și albe, care reflectă fidel petele de umbră și lumină a obiectului fotografiat. În acest caz hârtia fotografică și bromura de argint nu au nimic comun cu imaginea fotografiată, iar dimensiunile imaginii din fotografie și obiectul real sunt total diferite. Observăm că păstrarea raporturilor permite reproducerea fidelă a imaginii.

Forma, imaginea nu înseamnă decât un sistem precizat de raporturi.

Senzația de verde, este altceva decât culoarea verde (o vibrație electromagnetică). Deosebirea dintre culorile obiective (verde și roșu) corespund în creier deosebirii dintre senzația de verde și cea de roșu. Acest aspect poate fi explicat prin faptul că raportul care există între cele două culori în exterior se păstrează și în interior (între cele două senzații de culoare).

Aceste imagini reprezintă fenomene psihice. Psihicul este *o imagine, o formă* și ca atare intră în lanțul causal al reacțiilor umane.

Psihicul este o informație.

Ceea ce este programul (soft) pentru computer, este psihicul pentru creier. Deosebirea constă în faptul ca programele computer sunt create de om, în timp ce creierul se autoprogramează mereu în funcție de experiență.

Pentru a vedea cum intervine psihicul în lanțul causal, devenind o cauză a comportării vom apele la un exemplu.

Un tânăr indian, din clasa de jos se îndrăgostește de o tânără prințesă dar, își dă seama de imposibilitatea unei căsătorii datorită mentalității înscrisă în conștiința tânărului. Pentru un prinț, normele, obiceiurile fac posibilă apariția ideii de căsătorie. Imaginea prințesei blochează sau eliberează circuite nervoase, fiind posibile acțiuni diferite la ce doi tineri. Psihicul intervine în procesele nervoase care declanșează acțiuni îndreptate spre un scop. Între imaginea psihică și cea fotografică există o deosebire fundamentală: imaginea fotografică este fixată pentru totdeauna, pe când cea psihică este în continuă transformare, datorită influențelor din mediu și din interiorul organismului, (A. Cosmovici, 1996).

Psihicul are un rol activ, transformator.

Psihicul nu este un epifenomen, adică un fenomen fără nici o influență acțională. Psihicul este constructiv deoarece apare inițiativa, imaginația care-l determină pe individ să acționeze.

2. Normal și patologic

Exist în literatură mai multe concepții ale normalității și pentru a clarifica lucrurile, normalitatea va fi abordată după mai multe ipoteze: de *concept statistic*, apoi, ca *normă socială*, ca *ideal* și totodată ca *lipsă a bolii*.

a. Normal – concept statistic

Matematicianul belgian Adolphe Quételet (1796-1874), strămoșul antropometriei, a fost primul care a aplicat curba lui Gauss la distribuția diferitelor variabile obținute ca urmare a măsurătorilor de natură biologică sau socială. În opera sa intitulată *Fizica socială sau Studiu asupra dezvoltării facultăților omului* (1835), Quételet a dezvoltat teoria omului mediu. Conform acestei teorii, omul normal este omul mediu. Astfel, el consideră că media sau tendința centrală de distribuție poate fi obținută prin măsurarea unei singure trăsături într-o populație.

Luarea în considerare a mediei sau a altei măsuri a tendinței centrale (mediana¹ sau modul²) pentru definirea normalității are multiple avantaje. Este vorba, în acest caz, de un *criteriu obiectiv* de definire a normalității, independent de toate sistemele de valori. Acest criteriu poate fi *stabilit în manieră empirică*.

Deviațiile, într-o direcție sau altă față de tendința centrală, sunt considerate anormale. O deviație mai mare este gravă și semnifică o anormalitate mai accentuată. Cu toate acestea există o tranziție graduală de la medie spre extreme, dacă o populație este normal distribuită, 68,26% din subiecți se situează între o abatere standard de o parte și de alta a mediei. Mai mult, într-o distribuție normală, 95,4% din populație se găsește între două abateri standard de o parte și de alta a mediei. Deoarece normalitatea este distribuită între două abateri standard de o parte și de alta a mediei vom putea considera că 95% din populație este normală și cam 5% de populație este anormală.

Stabilirea acestor puncte cu ajutorul abaterii standard, se face pentru fiecare situație particulară, în funcție de o zonă de variație compatibilă, pentru o caracteristică a subiectului, cu o funcționare potrivită. De exemplu, o persoană care, are un QI scăzut, poate funcționa potrivit într-un mediu rural simplu, dar funcționează în manieră nepotrivită într-un mediu urban mai complex, care necesită competențe de tip școlar ca

¹ Punct central într-o distribuție, sub sau peste care se găsesc 50% din valori.

² Modul este o valoare care are frecvența cea mai mare.

cititul, scrisul sau socotitul. Este vorba de o împrejurime desemnată ca relativistă. Totuși, definirea punctelor care delimitează o zonă de variație (în exemplul dat, inteligența), compatibilă cu o funcționare adecvată (deci, normală) a unei persoane, nu atrage ambiguități. Potrivit și nepotrivit nu constituie categorii care se exclud concomitent. Comportamentul unei persoane poate fi mai mult sau mai puțin adecvat și decizia referitoare la amplasarea punctului de demarcație devine destul de arbitrară și impune un consens.

Caracterul arbitrar al punctelor de demarcație între normal și anormal nu este unicul punct slab al evaluării statistice a normalității. Apar și alte dificultăți atunci când se procedează în acest fel. Pentru mai multe caracteristici sau trăsături de caracter umane, media poate fi considerată ca normală și, în consecință, de dorit, cum este cazul agresivității. Deviațiile în cele două direcții (prea agresiv sau foarte puțin agresiv) pot fi considerate ca anormale și, deci, de nedorit. Constatăm existența unor trăsături, precum inteligența, pentru care este absurd să considerăm cele două extreme ca anormale.

Conceptul statistic de normalitate generează dificultăți. Printre acestea, amintim că pentru descrierea omului, sunt necesare mai multe caracteristici. Numărul acestor caracteristici este mare, iar procentul persoanelor pentru care trăsăturile caracteristice alese se situează în zona medie este insuficient. În aceste condiții este necesar să realizăm profile cu trăsăturile caracteristice și să decidem câte caracteristici, care se abat cu două abateri standard de la medie, sunt compatibile cu profilul normal.

În lucrarea, – *Normal și patologic* – medicul și filosoful francez Georges Canguilhem (1966) dă o formă mai modernă raționamentului lui Quételet. El menține echivalența între medie și normă. Norma nu mai este conformarea la o lege, ci cea mai bună adaptare a organismului la mediul exterior. Într-un mediu fizic și social dat, un comportament este mai frecvent decât altele, deoarece el reprezintă funcționarea optimă a indivizilor plasați în acest mediu. La Canguilhem, media este expresia de normativitate biologică. Trecerea de la noțiunea de normal la cea de normativ constituie un real progres. Ea permite o mai bună înțelegere a bolii, precum și incapacitatea de a se adapta la situații noi, imprevizibile, fixarea la un ansamblu limitat de reacții, sau reducerea capacității de adaptare.

b. Normalitatea ca normă socială

Faptul de a înțelege normalitate ca o normă socială se aplică la sănătatea mentală și într-o manieră foarte limitată la sănătatea fizică. Acest punct de vedere are asemănări cu teoria statistică a normalității, dar cele două concepții nu pot fi confundate. În timp ce teoria statistică constituie o viziune externă a sistemului, pentru un observator, teoria normei sociale reprezintă punctul de vedere al actorilor care fac parte din sistemul social.

Teoria normei sociale se referă la faptul că *persoanele au rolul lor și anumite așteptări referitoare la maniera în care ceilalți își exercită rolul*. Teoria normei sociale ține seama de convingerile membrilor societății, convingeri care pot fi în acord sau nu cu comportamentul obiectiv al acestor persoane.

În acest context trebuie să distingem norma ideală de norma medie. În societățile care acordă o mare valoare conformismului, norma medie, foarte valoroasă, este considerată ca un ideal. Orice deviație, indiferent de direcție este evitată. Conform teoriei normei sociale comportamentul care se depărtează de tot ceea ce este cunoscut ca un comportament acceptat este considerat ca anormal, contra naturii, criticabil din punct de vedere moral și o expresia a unei maladii.

În cadrul discuției despre normalitate ca normă socială este important să invocăm principiul normalizării, formulat de Bank-Mikkelsen, în Danemarca, și de Nirje, în Suedia. Conform acestui principiu, trebuie făcut un efort constant pentru a reda normalul și, pe cât posibil, condițiile de viață necesare persoanelor care prezintă un handicap mental (Kebbon, 1987). Normalizarea nu înseamnă deci normalitate. Asta nu înseamnă că am putea constrânge pe cineva să se comporte conform normelor particulare, ca de exemplu, așa cum o fac 51% din subiecți sau ceea ce "specialiștii" consideră că ar fi cel mai bine. Normalizarea nu înseamnă că persoanele cu handicap mental devin normale sau că ele acționează ca alte persoane.

Elaborarea conceptului de normalizare în țările scandinave și, în Suedia, în special, a ajuns la o viziune a normalizării ca un proces de *adaptare reciprocă a individului handicapat la societate și a societății la individul handicapat*.

c. Normalitatea ca ideal

Înțelegerea normalității ca ideal presupune, în manieră analogă concepției de normalitate ca medie, un continuu între normalitate și anormalitate. În acest caz, acest continuu nu se întinde în două direcții opuse în raport cu media centrală, ci merge de la anormalitatea extremă la normalitate ideală sau de la patologia extremă la sănătatea perfectă. Atunci când este vorba de sănătatea mentală, aproape de polul patologiei extreme sunt situate cazurile psihotice cele mai severe, urmate de cazurile de psihonevroze și de cazurile lejere de inadaptare care includ majoritatea populației. Persoanele bine adaptate, în manieră stabilă, sunt plasate în acest continuum aproape de polul normalității ideale. Persoanele situate cel mai aproape de acest pol sunt cele care realizează potențialul lor și sunt creative.

Deoarece constituie un ideal, polul normalității ideale nu va fi niciodată ocupat.

Marie Jahoda (1959) articulează punctele de vedere umaniste și psihanalitice și dezvoltă conceptul de *sănătate mentală pozitivă* care înglobează diferite aspecte: o

atitudine pozitivă și acceptabilă față de sine; realizarea potențialului propriu; integrarea funcțiilor psihologice; autonomia personală; o percepție fără distorsiune a realității; o stăpânire a mediului.

O problemă ridicată de idealul de sănătate mentală pozitivă este cea *cultural relativistă*. Adepții acestei tendințe afirmă că ceea ce este normal într-o cultură poate fi anormal în alta. Punct de vedere extrem conduce la afirmarea că un locuitor din insula Dobu, poate fi considerat normal de compatrioții săi, dar este diagnosticat ca schizofren paranoid într-o cultură occidentală. Actual, această poziție este în general respinsă, pe baza dovezilor care atestă că indivizii cu afecțiuni psihotice sunt recunoscuți în toate culturile, dacă conceptul de simptom poate fi modelat cultural. Cu toate acestea, este mai dificil de ajuns la un ideal de sănătate mentală pozitivă acceptată la nivel transcultural.

d. Normalitatea ca absență a bolii

Acest aspect presupune înțelegerea normalității ca absență a bolii la care aderă în special psihiatrii care adoptă modelul medical al maladiei. În practică, aceasta semnifică faptul că ponderea normalității într-o populație dată poate fi stabilită calculând toate incidentele și pondera maladiilor.

Noțiunea de incident face referire la proporția de noutate a cazului apărut într-o perioadă de timp (un an, de exemplu, adesea calculată pentru 100.000 de persoane). Calculând toate incidentele și ponderile pentru toate maladiile, putem, în principiu, determina proporția populației afectată de boală și estima proporția populației care riscă să devină bolnavă la un moment dat.

Două metode permit calculul eradicării bolilor. Prima metodă constă în efectuarea unui recensământ al populației din spitale. Cifrele variază mult în funcție de diferiți factori, de exemplu, disponibilitatea serviciilor, politica admisă etc., și se constată o relativitate a informațiilor oferite de statisticile din spitale care este dovedită de rezultatele diferitelor cercetări.

A doua metodă permite calcularea ponderii persoanelor care manifestă tulburări mentale prin ancheta realizată pe un eșantion reprezentativ din populația generală. În cazul în care această metodă este utilizată, cifrele obținute indică o mai mare pondere a bolii sau tulburărilor mentale, deci o mai mare extensie a patologiei. Aceste cifre depind de criteriile adoptate în depistare și diagnostic.

3. Natură și cultură

Acest cuplu antinomic, natura și cultura este legat de o problematică psihologică cu o bogată tradiție filosofică.

Începând din Antichitate, sistemele filosofice sunt interesante să folosească conceptul de *natură*, cu o largă diversitate semantică.

Începând încă din antichitate (Aristotel) și până la filosofii clasici (Bacon, Descartes), natura unui corp, a unui individ, este ceea ce îl constituie dându-i permanență, ceea ce este prezent în el în manieră esențială. Naturii sale se opune ceea ce acționează din exterior. Achizițiile experienței, apar ca accidente adăugate care sunt individuale sau sociale (după Montaigne: *legile conștiinței care spunem că sunt de la natură dau naștere la obiceiuri*). Devenită ansamblul a ceea ce există, natura a fost în secolul al XVIII-lea un fel de substitut. Ea a fost divinizată, Dumnezeu creștin funcționând cu o bunătate providențială pentru a realiza binele omenirii. Această viziune panteistă coexistă cu cea "materialistă" a lui Helvétius, sau d'Holbach care apărau ideea că finalismul aparent a manifestărilor naturii ascunde exercițiul pur al cauzalității mecanice. Față de ceea ce natura a finalizat s-a schimbat prin legi oarbe, omul se detașează atunci când își dezvoltă spiritul său, personalitatea sa când își exercită libertatea sa iar, după J.J. Rousseau, când este aliniat unui contract social.

Termenul *cultură* evocă ceea ce a fost acumulat de generații succesive – experiență, cunoștințe tehnice, ritualuri, mituri, limbaj, tradiții și transmis generațiilor actuale prin diferite moduri: familie, mediu social, instituții școlare etc.

Importanța unui asemenea ansamblu recunoscut în toate societățile umane cunoscute a determinat apariția sintagmei "*omul ca animal cultural*". La o primă analiză tema determinărilor culturale pare să se situeze pe același plan cu acela al studiului efectelor "naturale". Ea era ca o prelungire, rezultatul explorării mediului natural și folosea metodele analoge științelor naturale. În același timp o interpretare naturalistă a faptelor culturale poate suscita rezerve și critici.

După Cassirer, 1988, cultura nu poate fi simplu înregistrată. Ea este o reconstrucție permanentă, implicând participarea activă și creativă a omului. Plecând de la aceste puncte de vedere s-au profilat mai multe direcții.

a. Conduitele umane și culturale

Atât determinările organice ale comportamentului, cât și cele care au abordat doar punctul de vedere al adaptării mediului fizic, s-au dovedit insuficiente, mai ales atunci când s-a pus problema explicării modalităților de comportament și cunoaștere umană. Activitățile naturale precum cele de a merge, a se hrăni, a dormi sau conduitele sexuale, sau creșterea copiilor, devin autonome și sunt modelate de anturajul social, de tehnică, obiceiuri, rituri și tradiții. Wundt considera că fondarea unei științe psihologice nu se poate face ignorând varietatea obiceiurilor, limbajelor, riturilor și tehnicilor, și grupa în 10 volume, *Völker-Psychologie (Psihologia popoarelor)*, ample observații adunate de etnografi și antropologi. Obiectele fabricate, instrumente, locuințe, arme, bijuterii etc.,

sunt produsul procedeelor de fabricare, suportul comunicațiilor între indivizi, baza utilizărilor practice și activităților simbolice. Obiectele lumii minerale, astrale, vegetale, animale sunt în mod egal investite cu o încărcătură simbolică. Oamenii construiesc astfel universuri culturale care, în mod diferit față de universul biologic, sunt transmise generațiilor următoare în mod indirect pe baza procesului social de achiziționare a acestor informații.

Orice grup uman cunoscut posedă o astfel de cultură care este o caracteristică universală a grupului. Cu toate acestea analiza obiceiurilor dezvăluie nenumărate variații, care dovedesc componente, strict, convenționale și care par străine constrângerilor pur biologice. Astfel, regulile căsătoriei, definirea familiei și relațiile între sexe prezintă o mare varietate de forme la grupuri diferite. Diferiți antropologi au studiat această diversitate a obiceiurilor. Antropologul Margaret Mead (1966, 1969) arată, plecând de la observațiile efectuate în Oceania, variabilitatea formulelor adoptate în definirea caracteristicilor de masculinitate și feminitate – repartizarea rolurilor agresive și pacifiste, represivitatea sau permisivitatea deprinderilor sexuale.

Ansamblul elementelor unei culturi, departe de a corespunde unei simple juxtapuneri, se organizează într-un sistem.

Cu toate meritele sale incontestabile, legate mai ales de analiza determinantilor culturali asupra comportamentelor individuale, optica culturalistă are câteva limite legitime. Principala constă în dificultatea interpretării raporturilor între personalitatea individuală și cultură pe baza unui model cauzal simplu. Astfel, un factor izolat – precocitatea de înțârcare, de exemplu – poate avea consecințe diferite. Este deci necesară cunoașterea complexității factorilor care intervin pentru a înțelege raportul între individ și cultură. Pe de altă parte, nu putem înțelege acest raport în manieră unilaterală. Indivizii sunt cei care intervin activ asupra propriei culturi.

Psihologia socială, explorând consecințele psihologice ale naturii sociale a omului, se plasează în afara separării dintre planul "*fapte sociale*" și planul *conduitelor individuale*.

Înțelegerea culturii ca o mediere realizată de societate între indivizi și realitatea fizică, biologică sau socială, se pretează la diverse interpretări, uneori divergente. Confruntarea dintre doi autori, Bronislaw Malinowski și Edward Sapir, este interesantă din acest punct de vedere.

Malinowski, unul din fondatorii etnologiei și fervent evoluționist, apără cu vigoare teza că toată cultura, pe care a definit-o ca o totalitate înglobând uneltele și bunurile de consum, reguli referitoare la idei, artă, credințe, tradiții, instituții, constituie un vast aparat "*care permite omului înfruntarea problemelor concrete și precise care i se pun, prin faptul că corpul uman este sclavul a diverse nevoi organice și că el trăiește într-un mediu care este cel mai bun aliat al său deoarece furnizează materia primă pentru munca manuală și cel mai rău dușman deoarece el abundă de forțe ostile*".

Proprietatea unei culturi este de a crea un mediu nou artificial care permite satisfacerea nevoilor primare, și a nevoilor derivate plecând de la noile condiții de viață. Aceasta deoarece, fundamental, "teoria culturii trebuie să se sprijine pe biologie", ea nu este o extensie.

Conținuturile simbolice reprezentative, ritualurile și tradițiile observate de etnologi sunt de un interes redus în ceea ce privește efectele obiective care se obțin. Astfel, diferențele dintre culturi pot fi neglijate în profitul generalității funcționale a acestora. Acesta este punctul de vedere a lui Sapir. Accentul este plasat nu pe funcția culturii în materie de satisfacere a nevoii, ci pe faptul că "toată cultura este greoi încărcată de simbolism, că tot comportamentul, chiar și cel mai simplu, este mai puțin funcțional decât ne apare nouă; (...) comportamentul este simbol" (1967, p. 52).

b. Diversitate și interacțiuni dintre culturi

Din cele prezentate anterior se poate trage concluzia că într-un studiu psihologic nu trebuie neglijate mediile culturale în care subiecții s-au născut trăiesc și creează.

Din contră, diversitatea culturilor nu înseamnă necomunicarea lor. Structura culturală cu care fiecare se identifică furnizează propria sa soluție la o problemă comună. Dialogurile culturale sunt posibile dar sunt dificile.

Trebuie să relevăm, de asemenea că fiecare cultură nu este închisă în ea însăși. Contactele între culturi pot antrena catastrofe ecologice și umane (să amintim consecințele descoperirii Americii asupra civilizațiilor indiene și, de asemenea, efectele distructive ale colonizării asupra culturii popoarelor colonizate). În același timp, culturile trăiesc și se îmbogățesc prin întâlnirile și aporturile lor mutuale. Printre multiplele exemple care pot fi invocate este bazinul mediteranean, locul modificărilor și transmisiilor culturale (de limbă, de știință și de tehnică, de religie și ideologie) de-a lungul istoriei.

O anumită ambivalență marchează consecințele interferențelor interculturale asupra organizării și funcționării psihologice a indivizilor. Prin modul de realizare ele pot duce la efecte de pierdere a referințelor, a sărăciei intelectuale și afective (situația în care se regăsesc numeroși copii imigrați din zonele sărace) sau, din contră, constituie, pentru puține medii pedagogice și extrașcolare, o ocazie de îmbogățire și de deschidere.

4. Obiectul psihologiei

Psihologia studiază *modul de comportare* a persoanei, toate reacțiile psihice ale acesteia. Psihologul trebuie să cunoască trăirile interne care sunt exteriorizate prin comportamente externe.

Comportamentul reprezintă toate reacțiile externe ale individului (gesturi, mimică).

Conduita reprezintă acțiunile și cauzele care se traduc direct sau indirect în comportament (imediat sau tardiv). Termenul de conduită cuprinde atât comportamentul exterior cât și pe cel interior.

Psihologia studiază conduita persoanei, acțiunile omului privite în raport cu acțiunile și reacțiile anterioare, cu mediul social, cu sistemul nervos și organismul în general. Reacția este un răspuns la un stimul sau la o excitație. Acțiunea poate implica o reacție, dar poate proveni dintr-o cauză internă, în care cu greu depistăm stimulul care a produs-o.

Raportul psihologiei cu alte științe:

Psihologie – fiziologie (neurofiziologie)

Pot să apară perturbări în activitatea creierului, care produc tulburări psihice. Aceste tulburări sunt importante pentru psihopatologie și psihosomatică (tulburări fiziologice provocate de cauze psihice).

Psihologie – sociologie și etnologie

Psihicul este influențat de mediul social. Procesele superioare au origine socială (gândirea abstractă, limbajul). Mediul social influențează atitudinile, mentalitățile, obiceiurile. Particularitățile psihice ale unor persoane (mai ales ale conducătorilor) își pun amprenta asupra unor grupuri și pot influența evoluția socială.

Psihologie – filosofie

Filosofia studiază probleme care nu au fost încă rezolvate, unele dintre acestea provin din domeniul psihologiei. Ea elaborează ipoteze despre lume, viață, sensul existenței, apelând la norme morale, la aspecte estetice.

Psihologia a rămas legată de analiza reflexivă deoarece anumite procese (voință, sentimente) nu sunt accesibile experimentului și precizia este greu de realizat. Sunt multe fenomene în care înțelegerea și interpretarea rămâne deschisă. Nu tot timpul se ajunge la certitudine.

Psihologia influențează gândirea filosofică prin datele experimentale și material faptic, mai ales în domeniul teoriei cunoașterii, logicii, eticii și esteticii. Prin implicațiile sale practice psihologia este necesară în toate domeniile de activitate umană. (medicină, învățământ, producție, sport, armată, justiție).

